

Klaus Schatz

Všeobecné koncily: Ohniska církevních dějin

CDK 2014

Letošní padesáté výročí ukončení druhého vatikánského koncilu nabízí velké množství reflexí jeho dopadů a vlivů. Je to určitě také příležitost zasadit tyto události do obecnějšího rámce koncilních dějin, které nabízejí velice pestrou minulost, jež nám ale pomůže orientovat se lépe také v církevní přítomnosti. Nejednalo se však o církevní shromáždění v nejužším slova smyslu. Jejich význam často přesahoval také do veřejného prostoru a ovlivňoval společenské dění.

Vedle Huberta Jedina (1900–1980) se syntetizujícím pohledem na téma koncilů zabývají především práce německého historika Klause Schatze (1938), emeritního profesora Philosophisch-Theologische Hochschule St. Georgen ve Frankfurtu nad Mohanem. V poslední době sepsal podrobné dějiny německých jezuitů. V recenzované knize rozebírá všechna jednání koncilů, která se v minulosti uskutečnila. V jednotlivých kapitolách načrtává přípravu, průběh a klíčové body jednání synod a koncilů od starověku až po jednání druhého vatikánského koncilu (1962–1965). Na začátku však vymezuje některé běžně užívané pojmy, jakým je například ekumenický (tzn. všeobecný) koncil, a vysvětluje jeho odlišnost od regionální synody. Největší pozornost soustředil Klaus Schatz na poslední tři koncily, počínaje tridentským (1545–1563), kterým je věnována téměř polovina knihy. Jeho přístup vyjadřuje již podtitul knihy, který hovoří o koncilech jako o ohniscích, z nichž vycházejí církevní dějiny. Prostřednictvím úvah nad jednotlivými koncily proniká Schatz hlouběji do církevních struktur a snaží se pochopit myšlenkové i společenské vazby, které jsou s těmito vrcholnými jednáními spojeny. Jsou to jednak organizační záležitosti, mentalitní proměny, vývoj spirituality a transformace uvnitř církve. Autor se snaží zachytit i širší kontexty doby, v nichž se rodily ideje, které ovlivnily koncilní jednání. Zabývá se tak například charakteristikou hnutí ultramontanismu jako propapežského proudu, který se vymezoval vůči osvícenství a požadoval centralizaci církevní moci. Jeho zastánci hrají ústřední roli v 19. století a víceméně i v první polovině 20. století. V rámci

ultramontanismu totiž nabraly nejrůznější ideové tendence podobu homogenní linie, která přispěla k marginalizaci zastánců liberálnějších vnitrocírkevních konceptů. Tím vzniklo silné pnutí zdola, které ovlivnilo i papeže. Tato skutečnost pak přispěla k úspěchu vyhlášení dogmatu o papežské neomylnosti v roce 1870 na prvním vatikánském koncilu, s nímž však kolem 20 % koncilních otců především z německojazyčných zemí vyslovilo nesouhlas. Tím koncil v podstatě způsobil výraznou polarizaci a stal se zdrojem dalších problémů do budoucnosti. Autor nepochybně v knize stranou ani další konfliktní momenty, které provázely koncilní jednání, přičemž zejména souvisely s čistotou teologických výkladů i s mocenskými aspekty papežského úřadu. Největší změna se bezpochyby odehrála v rámci příprav druhého vatikánského koncilu, protože radikální proměnou prošlo i samo papežství, které se z pozice mocenskopolitické proměňuje pod tlakem událostí více do polohy pastýřské. Zajímá je v souvislosti s druhým vatikánským koncilem Schatzova úvaha, že je potřeba rozlišit koncilního ducha od toho, který plynul ze společenské atmosféry šedesátých let, jež se vyznačovala všeobecnou radikalitou a touhou po změně. Zdůrazňuje, že se vymyká dosavadní tradici koncilů, které se věnovaly zejména formulaci věroučných pozic proti různým heretickým názorům a požadovaly zachování čistoty církevní nauky. Koncilní otcové se ve druhé polovině 20. století zaměřili také na formulaci pozitivních stanovisek ke společenským procesům a snažili se obnovit církevní život nejen právními ustanoveními, ale spíše z pastorační perspektivy. Vzhledem k tomu by měly i dnes do popředí vystoupit skutečnosti, co všechno se z druhého vatikánského koncilu do běžného života církve prosadilo a zapustilo zde kořeny.

Schatzova kniha představuje fundovanou a čtivou publikaci, která poskytuje základní vhled do problematiky a je solidním souhrnem pro každého zájemce. Vzhledem k českým dějinám mi však v knize poněkud scházela důkladnější interpretace kostnického koncilu ve vztahu k odsouzení M. Jana Husa, a to vzhledem k moderním výsledkům bádání o širším kontextu církevní, společenské a ideové krize, která se projevila v době pozdního středověku.

Jaroslav Šebek